

Şiraz'dan Bursa'ya Uzanan Bir Tarikatın Hikayesi: Şevkî Çelebi'nin *Firdevsü'l-Mürşidiyye* Çevirisi*

Fatih BAYRAM**

Giriş

Tasavvuf tarihi çalışmalarının edebiyat, iktisat, tarih, sanat tarihi ve siyaset bilimi gibi birçok farklı alana kapı araladığı, gün geçtikçe daha da iyi anlaşılmaktadır.¹ Tasavvuf tarihi için önem arz eden Kâzerûnîlik tarikatının hikayesi X. yüzyılda başlamış ve asırlarca devam etmiştir. Ayakta kalan Kâzerûnî tekkeleri ziyaretgâh olma konumlarını devam ettirmektedir. Ancak şunu da belirtmek gerekir ki bu tarikatın tarihi henüz yeterince aydınlatılmış değildir. Osmanlı evkaf defterlerinin yanı sıra Kâzerûnî tekkelerinin muhasebe kayıtları üzerine yapılacak çalışmalar bilmediğimiz birçok konuyu aydınlatmaya namzet olacaktır.

Kâzerûnîliğin kurucusu olan Ebû İshak İbrahim b. Şehriyar'ın (ö. 426/1035) menkıbelerini konu edinen *es-Siret* adındaki Arapça eser, şeyhin halifelerinden olan Ebûbekir Muhammed b. Abdülkerim b. Ali b. Said el-Hatîb (ö. 502/1109) tarafından yazılmıştır.² Ebûbekir el-Hatîb, Ebû İshak el-Kâzerûnî'nin kardeşinin

* Bu makaleyi yazarken faydalandığım başlıca kaynak olan Bursalı Şevkî Çelebi'nin *Menâkıb-ı Ebû İshak-ı Kâzerûnî* adlı eserini tıpkıbasımıyla birlikte yayınlama hususundaki kadirşinashlıklarından dolayı Türkiye Yazma Eserler Kurumu Başkanı Prof. Dr. Muhittin Macit, Çeviri Yayın Dairesi Başkanı Doç. Dr. Ferruh Özpilavcı, Uzman Ahmet Kaylı ve Uzman İsmet İpek'e minnettarlığımı ifade etmek isterim.

** Dr. Öğr. Üyesi Fatih Bayram, İstanbul Medeniyet Üniversitesi Uluslararası İlişkiler Bölümü.

1 Bu konudaki örnek müşterek bir çalışma için bkz. Ahmet Yaşar Ocak (ed.), *Osmanlı Toplumunda Tasavvuf ve Sufiler: Kaynaklar, Doktrin, Ayin ve Erkan, Tarikatlar, Edebiyat, Mimari, İkonografi, Modernizm*, Ankara: Türk Tarih Kurumu, 2005.

2 Mahmud b. Osman, *Firdevsü'l-mürşidiyye fî esrâri's-samedîyye*, haz. Fritz Meier, İstanbul: Maarif Matbaası, 1943, s. 16; Mahmud b. Osman, *Firdevsü'l-mürşidiyye fî* ❖

torunu olup çocukluğunda şeyhi bizzat görmüştür. Bir menkıbeye göre, Ebû İshak, kardeşinin torunu olan Ebûbekir'i çocukken kucağına almış ve ona daha sonra *şeyh-i Kâzerûn* olacağını müjdelemiştir.³

Yazılan en erken menâkıbnâmelerden biri olarak kabul edilen *es-Sîret*'in Arapça orijinali zamanla kaybolmuştur. Bu eserin bilinen Farsça tercümeleri *Firdevsü'l-Mürşidiyye* ve *Marsadi'l-Ahrâr* adlarını taşımaktadır.⁴ *Firdevsü'l-Mürşidiyye*, Şirazlı Mahmud b. Osman el-Hâkî tarafından 728/1327 yılında tamamlanmıştır.⁵ Bu eserin XVI. yüzyılın ilk yarısında Bursalı Şevkî Çelebi tarafından yapılan Türkçe tercümesi makalemizin temelini teşkil etmektedir.

I. Gâzîlerin Şeyhi Ebû İshak el-Kâzerûnî

Ahmet Yaşar Ocak, *Kültür Tarihi Kaynağı Olarak Menâkıbnâmeler* adlı eserinde, Türk tarihindeki velî tiplerinden birisi olarak “gâzî-savaşçı velîler”e işaret etmektedir. Savaşçı velîler, Bizans sınırında gazâ faaliyetine katılan velîlerdir. XIII. yüzyılda Dobruca'da Sarı Saltık, Orhan Gazi döneminde Bursa'nın fethinde hazır bulunan Abdal Musa, Yıldırım Bayezid döneminde Dimetoka ve civarını fethettiği ileri sürülen Seyyid Ali Sultan (Kızıl Deli) ve II. Mehmed döneminde Rumeli fetihlerinde hazır bulunan Otman Baba diye bilinen Hüsam Şah, bu velî tipinin örnekleri arasındadır.⁶ Anadolu muhayyilesinde yer edinen “gâzî-savaşçı velîler”den birisi de Ebû İshak el-Kâzerûnî idi. Menâkıbnâmedeki ifadeyle, Ebû İshak “İslâm leşkerini cem' idüb Rûm'a gönderen”⁷ bir velî idi.

Kâzerûnîlik tarikatı, Anadolu tarihinde önemli bir yere sahip olan tarikatlardan biridir. Dervişlerini Rûm'a gazâ için gönderen Ebû İshak'ın çabaları meyvesini vermişti. Haçlılar'a karşı Anadolu Türklerinin mücadelesini destansı bir şekilde anlatan *Danışmendnâme*'de Ebû İshak sancağına da yer verilmektedir:

esrâri's-samediyye (Siretnâme-i Şeyh Ebû İshak-ı Kâzerûnî), haz. İrec Efşâr, Tahran: Kitabhâne-i Dâniş, 1333 hş., s. 17.

- 3 Mahmud b. Utman, *Die Vita Des Scheich Abû Ishâq al-Kâzarûnî (Firdevsü'l-mürşidiyye ft esrâri's-samediyye)*, nşr. Fritz Meier, Leipzig, 1948, s. 419. Şevkî Efendi de tercümesinde bu rivâyete yer vermiştir. İlgili kısmın tercümesi için bkz. Şevkî Çelebi, *Menâkıb-ı Ebû İshak-ı Kâzerûnî, Ebû İshak İbrâhîm Kâzerûnî'nin Menâkıbı (İnceleme – Metin -Tıpkıbasım)*, haz. Fatih Bayram, Mustafa Kara (ed.), İstanbul: Türkiye Yazma Eserler Kurumu, 2016, s. 210.
- 4 Bu iki nüshanın benzerlikleri ve farklılıkları hakkında bkz. A. J. Arberry, “The Biography of Shaikh Abû İshâq al-Kâzarûnî”, *Oriens*, c. III/2 (1950), s. 163-182.
- 5 Mahmud b. Osman, *Firdevsü'l-Mürşidiyye*, yay. İrec Efşâr, s. 35. Mahmud b. Osman hakkında ayrıca bkz. Fatih Bayram, “Şeyhi Ölümsüzleştirme Çabasının İki Örneği: Konyalı Ahmed Eflâkî ve Şirazlı Mahmud b. Osman”, *Buhara'dan Konya'ya İrfan Mirası ve XIII. Yüzyıl Medeniyet Merkezi Konya*, Dilaver Gürer (ed.), Konya Büyükşehir Belediyesi Kültür Yayınları, 2018, s. 160-166.
- 6 Ahmet Yaşar Ocak, *Kültür Tarihi Kaynağı Olarak Menâkıbnâmeler, Metodolojik Bir Yaklaşım*, Ankara: Türk Tarih Kurumu, 1997, s. 20-21.
- 7 Şevkî Çelebi, *Menâkıb-ı Kâzerûnî*, s. 131.

“Gâziler işlerin kamu kolaylar	İşit kim niçe düzildi âlâylar
Pes evvel buyurdu seyyid-i sâdât	Meşâyıh-zâde vü ehl-i sa'âdât
Dahı ser pâ bürehne niçe derviş	Yürüdi anlarunla yâd ü biliş
Başı altun 'alemler ellerinde	Huda'nun zikri her dem dillerinde
Bu du'â yazılıdır her 'alemde	Ki gören okuyan ola selemde
Ebû İshak'ın idi ol 'alemler	İşit altun-ıla ne yazmış kalemler
Pes okı sen dahı “nasr'un minallâh”	Ki nusret vire mü'minlere Allah
Dahı hem okığıl “feth'un karîb”i	Ki kahr ide Hudâ ehl-i salîbi” ⁸

Danışmendnâme muahhar bir kaynak olsa da, yukarıda yer alan kısım tarihî bir gerçeğe dayanmaktadır. Danişmend Gazi, Frenkler'e ve Gürcüler'e karşı yaptığı gazâlarda muvaffak olmuştu. *Danışmendnâme*'nin ifadesiyle, “Melik Dânişmend olmaydı ve Artuhı ve Efrumiyye sebep olmasa-y-ı vilâyet-i Rûm'ı kâfir elinden kimse alamazdı.”⁹ “Vilâyet-i Rûm'u kâfir elinden alan” Melik Dânişmend'in ordu-sunda Kâzerûnî dervişleri de bulunmaktaydı. İnan'dan Anadolu'ya akın eden bu dervişlerin hikayesinin başlangıcında ise tasavvuf tarihinin mühim simalarından birisi olan Şirazlı İbn-i Hafif yer almaktaydı.

II. İbn-i Hafif-i Şirâzî'nin Hüseyin b. Mansûr'u Ziyareti

Ebû İshak'ın *Sîret*'i gibi şeyhi İbn-i Hafif'in Arapça *Sîret*'i de zamanla kaybolmuştur. İbn-i Hafif'in müridi Ebu'l-Hasen ed-Deylemî tarafından yazılan *Sîret-i Ebû Abdullah ibn el-Hafif eş-Şirâzî* adlı Arapça eser Rükneddin Yahya İbn Cüneyd eş-Şirâzî tarafından Farsçaya çevrilmişti.¹⁰ Bu Farsça çeviriyi yayınlayan Annemarie Schimmel Tari, eserin başına hem Almanca hem de Türkçe bir giriş yazısı eklemiştir. Eserin girişinde İbn-i Hafif'in hayatı ve eserleri ile ilgili tafsilatlı bilgi bulunmaktadır.¹¹

İbn-i Hafif'in hayatındaki en önemli olaylardan birisi, onun Hüseyin b. Mansûr el-Hallâc'ı zindandayken ziyaret etmesidir. İbn Hafif, Hallâc'la kimsenin görüşemediği bir dönemde onu ziyaret etme cesaretini göstermişti. *Sîret-i İbn-i Hafif* adlı eserde, İbn-i Hafif'in Hallâc'ı ziyaretiyle ilgili olaya yer verilmektedir.¹²

8 Necati Demir, *Dânişmend-nâme*, Ankara: Akçağ Yayınları, 2004, s. 169-170; *La Geste de Melik Dânişmend, Étude Critique du Dânişmendnâme*, haz. Irène Mélikoff, c. 2, Paris: Librairie Adrien Maisonneuve, 1960, s. 157-158; M. Fuad Köprülü, “Anadolu Selçukluları Tarihi'nin Yerli Kaynakları”, *Bellekten*, c. VII, sy. 27 (Temmuz 1943), 429 n.

9 Necati Demir, *Dânişmend-nâme*, s. 173.

10 Abû al-Hasan 'Ali ibn Muhammad Ad-Dailamî, *Sîrat-ı İbn al-Hafif aş-Şirâzî*, yay. Annemarie Schimmel Tari Ankara Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Yayınları, 1955, s. 52.

11 Ad-Dailamî, *Sîrat-ı İbn al-Hafif aş-Şirâzî*, s. 3-101.

12 *Sîret-i İbn-i Hafif* adlı eserde, Ebû Yakub Nehrecorî'den İbn-i Hafif'in naklettiği ilginç bir menkıbeye de rastlanmaktadır. Menkıbeye göre, Hüseyin Mansûr Hallâc, dört yüz ♣

Mekke dönüşünde Bağdad'a uğrayan İbn-i Hafif, zindanda bulunan Hallâc'ı ziyaret etmek istemiş, ziyaretin yasak olması sebebiyle de tanıdığı bir subay vasıtasıyla ancak Hallâc'la görüşebilmişti.¹³ İbn-i Hafif'e göre, Hallâc'ın kaldığı yer küçük ve şirin bir evdi. Bu ev, Mansûr'un müridlerinden Nasr Kuşûrî tarafından yaptırılmıştı. Evin içinde güzel bir kilim vardı. Altın sırmalarla süslenen kemhadan dokunmuş bu kilimin güzelliği onu etkilemişti.¹⁴ İbn-i Hafif, odaya girdikten sonra Hallâc'ı göremeyince orada bulunan bir gence onun nerede olduğunu sormuş ve onun abdest almaya gittiğini öğrenmişti. Bu süre zarfında gençten, Hallâc'ın vaktini zindandakilere nasihat ederek geçirdiğini haber alan İbn-i Hafif, gençle konuşurken Hallâc gelmişti. İbn-i Hafif, Hallâc ile ne konuştuklarını anlatmadan önce, onun güzel yüzlü, heybet ve vakar sahibi birisi olduğunu özellikle belirtmektedir.¹⁵

Hallac-ı Mansûr ile ilgili dört ciltlik bir kitap kaleme alan Louis Massignon'a göre, Şeyh-i Kebîr'in Hallâc'ı ziyareti 309/921-922 yılında vuku bulmuştu. Bu sırada İbn-i Hafif kırk bir yaşındaydı. Bu ziyaret ise, Hallâc'ın idamından yaklaşık iki ay önce gerçekleşmişti.¹⁶

İbn-i Hafif'e göre, Hallâc, bir "Rabbânî âlim" ("el-'âlimü'r-Rabbânî") ve "muvahhid-i mükemmel" idi.¹⁷ Bununla birlikte, o Hallâc'ın bazı şathiyelerini kabul etmemişti.¹⁸ Hucvirî, *Keşfü'l-mahcûb* adlı eserinde, İbn-i Hafif'in Hallâc'ın "Rabbânî âlim" olduğuna dair sözüne yer vermektedir.¹⁹

dervişiyle birlikte Mekke'ye gelmişti. Herkes kalacağı yere gittiğinde Hallâc yalnız kalmış ve Ebû Yakub onu evine davet etmişti. Hallâc ise, Ebû Kubeys dağına gitmeyi daha uygun görmüştü. Birlikte yemek yedikten sonra Hallâc, helva olup olmadığını sormuş; olmadığını öğrenince bir süre gözden kaybolmuş ve yaklaşık bir saat sonra yanında helva ile geri dönmüştü. Ebû Yakub, Hallâc-ı Mansûr'un getirdiği helvanın nasıl bir helva olduğunu merak etmiş ve onu Mekke'deki helvacılara göstermişti. Onlar da bu helvanın Yemen'de Zübeyd denilen bir yerde yapıldığını söylemişlerdi. Bu hususta bkz. Ad-Dailamî, *Sîrat-ı İbn al-Hafif aş-Şirâzî (metin)*, s. 72-73.

- 13 Louis Massignon, *Hallâj, Mystic and Martyr, abridged edition*, çev. Herbert Mason, Princeton & New Jersey: Princeton University Press, 1994, s. 239.
- 14 Massignon, *Hallâj*, s. 239; Massignon, *La Passion de Hallâj*, s. 554.
- 15 Ad-Dailamî, *Sîrat-ı İbn al-Hafif aş-Şirâzî*, s. 94; Louis Massignon, *Akhbar al-Hallaj*, Paris: Librairie Philosophique J. Vrin, 1957, s. 102.
- 16 Massignon, *La Passion de Hallâj*, s. 552-553.
- 17 Louis Massignon, *La Passion de Hallâj, Martyr Mystique de l'Islam I: La Vie de Hallâj*, Paris: Éditions Gallimard, 1975, s. 552; Tahsin Yazıcı, "İbn Hafif, Ebû Abdillâh Muhammed b. Hafif b. İstikşâd ed-Dabbî (ö. 371-982)", *TDV İslam Ansiklopedisi*, c. 19 (1999), s. 536.
- 18 Tahsin Yazıcı, "İbn Hafif," s. 536. İbn-i Hafif'in hayatı ve Hallâc'ı ziyareti hakkında bkz. Tahsin Yazıcı, "İbn Hafif, Ebû Abdillâh Muhammed b. Hafif b. İstikşâd ed-Dabbî (ö. 371-982)", *TDV İslam Ansiklopedisi*, c. 19 (1999), s. 535-537; Şevki, *Menâkıb-ı Ebû İshak-ı Kâzerûnî*, s. 28-32.
- 19 Hucvirî, *Keşfü'l-mahcûb, Hakikat Bilgisi*, haz. Süleyman Uludağ, İstanbul: Dergâh Yayınları, 1996, s. 254. Hucvirî, Şibli'nin Hallâc ile ilgili ilginç bir ifadesine de yer vermektedir: "Görmez misin ki, onun hakkında Şibli, 'Ben ve Hallac, ikimiz bir şey idik, beni deliliğim kurtardı. Onu ise aklı mahvetti.'" Bkz. Hucvirî, *Keşfü'l-mahcûb*, s. 254.

III. Fars'ın Kutbu: Ruzbihân el-Baklî

İbn-i Hafif gibi Kâzerûnîlik tarihinde diğer önemli bir isim ise Ebû Muhammed Sadrüddin b. Ebî Nasr Ruzbihân el-Baklî (ö. 606/1209) idi. Ruzbihâniyye adlı tarikatın kurucusu olan el-Baklî'nin şeceresi İbn-i Hafif'e ulaşmaktadır. Rûzbihân, sadece tasavvuf alanında değil; tefsir, hadis ve fıkıh alanında da eserler yazmıştı.²⁰ O, İbn-i Hafif ve Ebû İshak ile birlikte Fars'ın "üç büyük kutbu" arasında zikredilmektedir.²¹ Baklî'nin silsilesi, şeyhi olan Sirâceddin Mahmûd b. Halife (ö. 562/ 1166-67) kanalıyla Ebû İshak Kâzerûnî'ye; diğer şeyhi Ebûbekir b. Ömer b. Muhammed (ö. 540/1145) aracılığıyla ise İbn-i Hafif'e dayanmaktadır. O, aynı zamanda kendi ismiyle anılacak olan Rûzbihâniyye tarikatının kurucusu olarak bilinmektedir.²²

IV. Arafat'ta Ebû İshak Sancağı

Rûzbihan Baklî gibi Kâzerûnîlik tarihinde diğer bir önemli isim de Mahmud b. Osman'dır. Daha önce de belirtildiği gibi, Ebûbekir el-Hatîb'in *Sîret* adlı eserinin günümüze ulaşan iki Farsça tercümesinden biri olan *Firdevsü'l-Mürşidiyye*'yi Mahmud b. Osman 728/1327 yılında tamamlamıştır. Çevirinin yapıldığı yıllarda Kâzerûn ve Şiraz şehri, İlhanlılar'ın egemenliğindeydi. Eserde son İlhanlı hükümdarı Ebû Sa'îd Bahadır Han'a (1316-1335) bir atf vardır. Mahmud b. Osman'ın bizzat kendisinin anlattığı bu menkıbe, *Firdevs*'in orijinal yanlarından birini teşkil etmektedir.

Hac ibadetini yerine getirmek için Arife günü Arafat'ta bulunan Mahmud b. Osman, o gün "Sultân-ı Mısır" olan Nasîrüddîn'in adamlarının geldiğini ve Mısır sultanının sancağını Arafat dağında yüksekçe bir yere diktiklerini; ondan sonra ise "kâfile-i Irak"ın geldiğini ve Şam ve Mısır ehlinden izin alarak Ebû Sa'îd Bahadır Han'ın sancağını Mısır sultanının sancağının aşağısında bir yere diktiklerini belirtmektedir. Müellif, Ebû Said Bahadır Han'ın sancağından bahsederken sultanın isminin yanına şu du'a cümlesini eklemiştir: "*halledellâhu mülkehû*" ("Allah, onun mülkünü ebedî kılsın"). Yazar, dönemin hükümdarı için dua cümlesi kullanmayı ihmal etmemektedir. Bahadır Han, Arafat dağında sancağının dalgalanması için o yıl Mısır Sultanı Nâsîrüddin'den izin almıştı.²³ Mahmud b. Osman'ın işaret ettiği

20 Nazif Hoca, *Rûzbihân al-Baklî ve Kitâb Kaşf al-Asrâr'ı ile Farsça Bazı Şiirleri*, İstanbul: Edebiyat Fakültesi Matbaası, 1971, s. 22-23; Firoozeh Papan-Matin (in collaboration with Michael Fishbein), *The Unveiling of Secrets, Kashf al-Asrâr, The Visionary Autobiography of Rûzbihân al-Baklî*, Leiden, Boston: Brill, 2006, s. 3.

21 Carl W. Ernst, *Ruzbihan Baqli, Mysticism and the Rhetoric of Sainthood in Persian Sufism*, Surrey: Curzon Press, 1996, s. 129.

22 Nazif Hoca, *Rûzbihân al-Baklî ve Kitâb Kaşf al-Asrâr'ı ile Farsça Bazı Şiirleri*, s. 34.

23 Mahmud b. Osman, *Hayru Envârî'l-Mürşidiyye fî Esrârî's-samediyye*, Süleymaniye Kütüphanesi Ayasofya Koleksiyonu no. 3453, vrk. 91b; *Firdevs*, nşr. Meier, s. 447; Şevkî, Menâkıb, s. 41, 213.

sultan, Nâsırüddin Muhammed b. Kalavun (hük. 1293-1294, 1299-1309, 1310-1341) idi. Ebû Said Bahadır Han ile Muhammed b. Kalavun'ın hükümdarlıkları döneminde 723/1323 yılında bir antlaşma imzalanmıştı. Bu antlaşmaya göre, İlhanlı Devleti sınırları içinde yaşayan Müslümanlara hac yapma izni verilmişti.²⁴ *Firdevs*'te Arafat'taki sancak olayının tarihi belirtilmezken Şevkî çevirisinde bu olayın geçtiği tarih sehven 820 H. olarak yazılmıştır.²⁵ Mahmud b. Osman'ın *-Firdevs*'in özeti mahiyetinde olan- *Hayru envâri'l-mürşidiyye fi esrâri's-samediyye* eserinde ise, sancak olayının tarihi 722 h. şeklinde geçmektedir.²⁶ Bu yıl içindeki Zilhicce ayının dokuzuncu günü 19 Aralık 1322 tarihine tekâbülmektedir. Mahmud b. Osman'ın hacca gidiş tarihi iki devlet arasındaki antlaşmanın imzalanmasından bir yıl öncesine tekâbülmektedir.

Mahmud b. Osman'a göre, Arife günü Arafat dağında en yüksek yerde dalgalanan sancak Ebû İshak'ın sancağıydı. Müellif, bunun sebebinin yıllarca o civarda yaşayan birisine sormuştu. Anlatıldığına göre, bir sene Mısır sultanının adamları şeyhin sancağını dağın başındaki en yüksek yerden çıkarmışlar ve yerine Memlûk sultanının sancağını dikmişlerdi. Ancak, bunun üzerine çok şiddetli bir fırtına çıkmış ve Mısır sultanının sancaklarını yerinden sökmüştü. Bu olaydan dolayı Arafat dağının en tepesinde o günden beri Ebû İshak'ın sancağı dalgalanmaktaydı.²⁷ Bu olay sonuçta bir menkıbe olsa da, yazarın tarih verme konusundaki titizliğine işaret etmektedir.

V. Bursa'da Kâzerûnî Dergâhı

Moğollar döneminden sonra Timurlular döneminde de Ebû İshak sancağı dalgalanmaya devam etmişti. Timur'un oğlu Şahruh'un ilgi duyduğu tarikatlardan birisi de Kâzerûnî tarikatı idi.²⁸ Şahruh, II. Murad'a bir Kâzerûnî şeyhini elçi olarak göndermişti. Bu şeyhin adı Nureddin Muhammed b. Mürşidüddin Cüneyd-i Kâzerûnî idi.²⁹ Şeyh Nureddin, ayrıca 848/1444-1445 yılında Şahruh'un gönderdiği Kâbe örtüsünü Memlûk sultanına takdim eden elçilik heyetinde bulunanlar arasında idi.³⁰ Kâzerûnî'dan gelen elçi, o zaman Osmanlı başkenti olan

24 Abdülkadir Yuvalı, "Ebû Said Bahadır Han (ö. 736/1335)," *TDV İslam Ansiklopedisi*, c. 10 (1994): 218-219; 219; Kâsım Abduh Kâsım, "Muhammed b. Kalavun (ö. 741/1342)," *TDV İslam Ansiklopedisi*, c. 30 (2005), 547-548: 548.

25 Şevkî, *Menâkıb*, s. 41, 213.

26 Mahmud b. Osman, *Hayru envâri'l-mürşidiyye fi esrâri's-samediyye*, Süleymaniye Kütüphanesi Ayasofya Koleksiyonu no. 3453, vrk. 91b-92a.

27 *Firdevs*, nşr. Meier, s. 447; Şevkî, *Menâkıb*, s. 41, 213.

28 Filiz Çağman, Zeren Tanındı, "Manuscript Production at the Kâzarûnî Orders in Safavid Shiraz", *Safavid Art & Architecture*, Sheila R. Canby (ed.), London: British Museum Press, 2002, s. 44.

29 İsmail Aka, *Mirza Şahruh ve Zamani*, Ankara: Türk Tarih Kurumu Basımevi, 1994, s. 155.

30 Aka, *a.g.e.*, s. 181n.

Bursa'ya gelmişti. Şeyh Nureddin, Bursa'da mensup olduğu tarikatın tekkesini ziyaret etmiş olmalıdır.

Yıldırım Bayezid Han, Niğbolu zaferi sonrasında Bursa'da bir Kâzerûnî zaviyesi inşa ettirmiştir. Bursa'dan başka Edirne, Ahlat, Konya, Erzurum ve Malazgird'in Kozlubaba köyünde de Kâzerûnî tekkeleri bulunmaktaydı.³¹ Konya'daki Ebû İshak Kâzerûnî zaviyesini, Karamanoğlu II. Mehmed Bey inşa ettirmişti.³² Karamanoğlu II. Mehmed Bey, Yıldırım Bayezid'in kız kardeşi olan Nefise Sultan'ın oğludur. Karamanoğulları toprakları 1468 yılında Osmanlılar tarafından ele geçirildikten sonra da bu zaviye faaliyetine devam etmişti. 888/1483 tarihli Karaman evkâf defterinde Konya'daki Kazerûnî zâviyesi için şu ifadeler kullanılmıştır: "Vakf-ı zâviye-i Mürşid-i Âfâk Şeyh Ebu İshak-ı Kazerûnî rahmetullahi ´aleyh."³³ 992/1582 tarihli Karaman evkâf defterinde de aynı ifadeler yer almaktadır: "vakf-ı zâviye-i Mürşid-i Âfâk Şeyh Ebu İshak-ı Kazerûnî."³⁴ Osmanlı vakıf kayıtlarında, Ebû İshak "mürşid-i âfâk" yani "ufukların şeyhi" şeklinde geçmektedir.

Mürşid-i Âfâk'ın menâkıbı, Şevkî Çelebi tarafından Türkçeye çevrildiği için çalışmamızda mütercimim yaşadığı şehir olan Bursa üzerinde durmak isabetli olacaktır. Bursa, XIV. asrın ortalarından itibaren İran ipek ticaretinin önemli merkezlerinden birisi haline geldi. Bursa'nın uluslararası ticaretteki önemli rolü, İstanbul'un başkent oluşundan sonra da devam etmişti. İran'dan gelen tâcirler, getirdikleri ipeği İtalyanlar tarafından getirilen Avrupa mallarıyla değiştirmektedirler. Onlar, ayrıca Batı'dan gelen yünlülerin yanı sıra, diğer yerlerden gelen inci, şeker ve baharat gibi ürünleri de satın almaktaydılar.³⁵ Halil İnalçık'ın tespitine göre, Bursa'ya gelen ipek tüccarının büyük çoğunluğu, İran ve Azerbaycan'dan gelmekteydi. Tâcirlerin çoğu Tebriz, Şemahi, Saad Çukuru, Gilan ve Şirvan gibi şehirlerden gelmekle birlikte bunların arasında Yezd, Kazvin, İsfahan, Kaşan, Sebzar, Şiraz ve Kâzerûn'dan gelenler de bulunmaktaydı.³⁶

31 Kâmil Kepecioglu, *Bursa Kütüğü*, c. 2, İstanbul: Bursa Büyükşehir Belediyesi, 2009, s. 15; Orhan Kılıç, *XVI. Yüzyılda Adilceva ve Ahlat (1534-1605)*, Ankara: Tamga Yayıncılık, 1999, s. 137-138; Konyalı, *Konya Tarihi*, s. 919. Bursa'daki Ebû İshak Kazerûnî tekkesinin vakıfları arasında Üsküdar'a tâbi olan "Şile karyesi"nin yanı sıra Gebze ve Gemlik kazalarında da birçok köy bulunmaktaydı. Bu hususta ayrıntılı bilgi için bkz. BOA D-307-15609 (C 29/1136) ve D-61-6654 (R 20/1141). Bu vesikalardan beni haberdar eden Ali Emre İşlek'e teşekkür ederim.

32 Konyalı, *Konya Tarihi*, s. 915.

33 Fahri Coşkun, "888/1483 Tarihli Karaman Eyaleti Vakıf Tahrir Defteri (Tanıtım, Tahlil ve Metin)," *Yüksek lisans tezi* (İstanbul Üniversitesi, 1996), s. 47.

34 İ. Hakkı Konyalı, *Âbideleri ve Kitabeleriyle Konya Tarihi*, Konya: Enes Kitap Sarayı, 1997, s. 916.

35 Halil İnalçık, *An Economic and Social History of the Ottoman Empire, c. 1: 1300-1600*, ilk baskı: 1994 (Cambridge University Press, 2005), s. 223-224; Halil İnalçık, *Osmanlı İmparatorluğu'nun Ekonomik ve Sosyal Tarihi, c. 1: 1300-1600*, çev. Halil Bertay (İstanbul: 2000), s. 274-276.

36 Halil İnalçık, *An Economic and Social History of the Ottoman Empire*, s. 226; İnalçık, *Osmanlı İmparatorluğu'nun Ekonomik ve Sosyal Tarihi*, s. 279. Halil İnalçık'ın Bursa ile ilgili ➤

Şiraz ve Kâzerûn'dan gelen tacirlerle Şevkî Çelebi muhtemelen tanışmış olmalıdır. Nazif M. Hoca, Bosnalı Sûdî ile ilgili kitabında İranlı tacirlerle ilgili ilginç bir bilgi aktarmaktadır. Sûdî, Bağdat'ta iken Sâdî'nin *Bûstân* ve *Gülîstan*'ı ile Hâfız divanındaki anlaşılması zor olan kısımları "ehli zevk ve mârifet sahibi olan bazı Acem tâcirler"e sormuştu.³⁷ Aynı şey, Şevkî için de geçerli olabilir. O da eserini çevirirken karşılaştığı zor ibareleri Şiraz ve Kâzerûn'dan gelen tâcirlerle sormuş olabilir. "Ebû İshak alemdarlarına mahsus" olarak Bursa'da inşa edilen zâviyenin 802/1399 tarihli vakfiyesinin şahitleri arasında ticaret erbabının da bulunması ilginçtir. Kâzerûnî zaviyesine ait bu vakfiye, II. Mehmed döneminde yenilenmişti.³⁸

VI. Safevî Ülkesinden Devlet-i Aliyye'ye Sığınan Kâzerûnî Dervişleri

Kâzerûnî tarikatı, Akkoyunlu devletinde de saygın bir konuma sahipti. Akkoyunlu sultanı Halil dönemindeki bir geçit törenine katılanlar arasında Kâzerûnî dervişleri de bulunmaktaydı.³⁹ Akkoyunlular döneminde itibarını koruyan tarikat, Şiiliği benimseyen Safevîler döneminde zor günler geçirmişti. Kuruluşundan itibaren Sünnî karakterini muhafaza eden Kâzerûnîliğin merkezi, Akkoyunlu Devletinin sona ermesi ve Safevî Devletinin kurulmasıyla birlikte İran'dan Anadolu'ya, özellikle Bursa'ya, kaymıştı. Şevkî'nin tercümesini bu hareketliliğin bir neticesi olarak görebiliriz.

Kâzerûnîler'in İran'ı terk etmesinin başlıca nedeni, merkez dergâh konumundaki Kâzerûn dergâhının ve bu ülkedeki diğer Ebû İshak tekkelerinin Safevî Devletinde

---

araştırmaları hakkında bkz. *Halil İnalçık'ın Bursa Araştırmaları*, haz. Yusuf Oğuzoğlu, Bursa Büyükşehir Belediyesi, 2012. Bursa'daki Kâzerûnî tekkesinin tarihi hakkında bkz. Mustafa Kara, *Bursa'da Tarikatlar ve Tekkeler*, Bursa: Sır Yayıncılık, 2001, s. 87-103; Habibe Karayel Külünk, "II. Bayezid Döneminde Kâzerûniyye Tekkesi ve Faaliyetleri", *Sultan II. Bayezid Dönemi ve Bursa*, Nilüfer Alkan Günay (ed.), yayın kurulu: Özer Ergenç, İlhan Genç, Yusuf Oğuzoğlu, Bursa: Gaye Kitabevi, 2017, s. 607-616.

37 Nazif M. Hoca, *Sûdî, Hayatı, Eserleri ve İki Risâlesi'nin Metni*, İstanbul Üniversitesi Edebiyat Fakültesi Yayınları, 1980, s. 13.

38 Bkz. Adnan Erzi, "Bursa'da İshakî Dervişlerine mahsus Zâviyenin Vakfiyesi", *Vakıflar Dergisi*, sy. 2 (1942), s. 424. Bursa'daki Kâzerûnî tekkesinin muhasebe kayıtları incelendiğinde ilginç bir tablo ortaya çıkmaktadır. 1079 tarihli bir muhasebe kaydından öğrendiğimize göre, zaviyedeki görevliler arasında *du'âgûyân* - devletin bekâsı ve idâmesi için dua eden ve bunun karşılığında maaş alanlar- da bulunmaktaydı (TSMA. d 4274 (1079 M 01). 1114 tarihli bir kayıttan ise, tekkede "*ber-mûceb-i mu'tâd-ı kadîm*" yani köklü bir geleneğe dayanan baklava tüketiminin hatırı sayılır bir meblağa ulaştığı anlaşılmaktadır. Tekkede ayrıca balmumu, zeytinyağı ve mısır da tüketilmekteydi (TSMA.d 4335, 1114 Z 29). Bursa'daki Kâzerûnî dergâhının vakıfları arasında -o zamanki adıyla- Şile karyesi de bulunmaktaydı. Bir vesikaya göre, Şile köyü sâkinleri eskiden olduğu gibi avâz-ı divâniyye ve tekâlif-i örfiyyeden muaf tutulmak talebinde bulunmuşlardı (TSMA-E. 770.27, 1099 c 16).

39 Lâle Uluç, *Türkmen Valiler, Şirazlı Ustalar, Osmanlı Okurlar: XVI. Yüzyıl Şiraz Elyazmaları*, çev. L. Ece Sakar, İstanbul: Türkiye İş Bankası Kültür Yayınları, 2006, s. 43.

Şi'ileştirme politikasının kurbanı olmalarıydı. 1503 yılında Kâzerûn'u ele geçiren Şah İsmail'in dört bin kişiyi öldürdüğü ve sonrasında Kâzerûn dergâhındaki faaliyetin sona erdiği öne sürülmektedir.⁴⁰ Bununla birlikte, Şiraz'daki Kâzerûnî dervişleri Safevî döneminde de varlıklarını sürdürmüşlerdir. Sanat tarihi alanında yapılan çalışmalar, "bezemeli kitap üretimi"nde ve "süslemeli kitap ticareti"nde Şiraz'daki Kâzerûnî dervişlerinin yoğun faaliyetine işaret etmektedir. Akkoyunlu dönemindeki Şiraz'da zirve yapan bu sanat faaliyeti Safevî döneminde de devam etmiştir. "Sanatkâr Kâzerûnî dervişlerinin" istinsah ettikleri ve süsledikleri gözde kitaplar arasında Mevlânâ'nın *Mesnevî*'si de yer almaktaydı.⁴¹ Şiraz'daki Ebû İshak zâviyesinde XV. yüzyılın sonlarında ve XVI. yüzyılın başlarında iki *Mesnevî* istinsah edilmişti. Receb 904 (12 Şubat-13 Mart 1499) tarihli olan nüsha, Na'imüddin b. el-Hac Sadruddin el-Müzehib adlı kâtip tarafından hazırlanmıştır. İkinci nüsha ise "Cemâziyü's-sânî 922" (1 Temmuz-30 Temmuz 1516) tarihinde Safevî döneminde Mürşidüddin Muhammed tarafından hazırlanmıştır. Filiz Çağman ve Zeren Tanındı'ya göre, her iki eser de zarif tezhiplerle bezenmiş ve iki kitabın deri cildi ustalıklı hazırlanmıştır.⁴²

VII. Bursalı Şevkî Çelebi

Tasavvuf tarihi çalışmalarında sanat tarihi araştırmalarının yanı sıra edebiyat tarihi araştırmalarının da takip edilmesi gerekmektedir. Menâkıbnâmelerle birlikte okunması gereken metinlerden belki de en önemlisi şuarâ tezkireleridir.⁴³ Şair Şevkî ile ilgili en önemli bilgileri Âşık Çelebi'nin *Meşâ'irü's-şu'arâ* adlı eserinden öğrenmekteyiz. Âşık Çelebi'nin annesinin babası olan ve II. Bayezid'in kazaskerlerinden olan Müeyyedzâde'nin (1456-1516) soyunun Ebû İshak Kâzerûnî'ye dayandığı belirtilmektedir.⁴⁴ Ebû İshak'ın hiç evlenmediği ve çocuğunun olmadığı göz önüne alındığında böyle bir ihtimalin söz konusu olmadığı anlaşılmaktadır. Bununla

40 Algar Hamid, "Kâzerûniyye", *TDV İslam Ansiklopedisi*, c. 25, Ankara, 2002, 146.

41 "Akkoyunlu Türkmenleri döneminde de Şiraz'da Mevlânâ'nın *Mesnevî*'si ilgi görmüştür. Kâtip Şeyh Mürşid 4 Ramazan 899 (8 Haziran 1494) tarihinde Şiraz'ın Musallâ'sında Ebû İshâkiye makamında Mevlânâ'nın *Mesnevî* nüshasını istinsah etmiş ve kitap ustaca tezhiplenerek aynı ustalığıdaki deri ciltle kaplanmıştır....Müritlerine İshâkî, Mürşidî, Kâzerûnî denilen bu tarikatın Şiraz'daki makamının bu tarikatın öğretisine hizmet amacının yanında, bezemeli kitap üretiminin de yapıldığı bir yer olduğu, Şiraz'daki süslemeli kitap ticaretinde önemli bir yeri bulunduğu, bu yolla tarikat için ekonomik gerekli zeminin, sanatkâr Kâzerûnî dervişleri tarafından yaratıldığı son araştırmalarda ortaya çıkmıştır." Filiz Çağman ve Zeren Tanındı, "Tarikatlarda Resim ve Kitap Sanatı", *Osmanlı Toplumunda Tasavvuf ve Sufiler*, Ahmet Yaşar Ocak (ed.), Ankara: TTK, 2005, s. 513.

42 Çağman ve Tanındı, "Tarikatlarda Resim ve Kitap Sanatı", s. 513.

43 Şuara tezkireleri hakkında genel bir çalışma için bkz. Filiz Kılıç, İ. Hakkı Aksoyak, Aysun Sungurhan ve Mustafa Durmuş, *Şair Tezkireleri*, Mustafa İsen (ed.), Ankara: Grafiker Yayınları, 2011.

44 Âşık Çelebi, *Meşâ'irü's-şu'arâ*, *İnceleme-metin*, c. 1, haz. Filiz Kılıç (İstanbul Araştırmaları Enstitüsü, 2010), s. 30.

birlikte, Âşık Çelebi'nin ve onun anne tarafından dedesi olan Müeyyedzâde'nin Ebû İshak'ın kardeşlerinden birinin soyundan gelmesi muhtemeldir.

Âşık Çelebi'nin dedesinin babası Seyyid Ali Nattâ Bağdâdî'dir. Nattâ, Emir Sultan'la birlikte Bursa'ya gelenler arasındaydı. Yıldırım Bayezid zamanında kurulan Ebû İshak zaviyesinin ilk şeyhiydi. Niğbolu fâtihi Yıldırım, seyyid ailesinden gelen Nattâ'yı *nakîbüleşrâf* olarak atamıştır.⁴⁵ Emir Sultan, Yıldırım Bayezid'in damadı olurken asıl adı Seyyid Mehmed olan Nattâ da vezir İshak Paşa'nın kızıyla evlenmişti. II. Murad'ın 1422 yılındaki İstanbul kuşatmasında Emir Sultan da hazır bulunmuştu. Bu kuşatmaya katılanlar arasında Seyyid Nattâ'nın da bulunma ihtimali üzerinde durulmaktadır.⁴⁶

Ankara Savaşı sonrasında Emir Sultan, Molla Fenârî ve Seyyid Nattâ bir müddet esir tutulmuş ve zincire vurulmuşlardı. Âşık Çelebi, Timur'un onları "*seyyidlik ve ilim onuruna*" karşı olan saygısından dolayı serbest bıraktığını belirtmektedir: "Timur fetretinde Emîr Efendi ve Monlâ Fenârî ve Seyyid Nattâ' Timurîlere esîr olurlar. Egerçi evvel mübtelâ-yı bend ü zencîr olurlar, ba'dehu şeref-i siyâdet ve şeref-i 'ilm hürmetine Timur bunları halâs eyler."⁴⁷ İlginçtir ki, Şevkî Çelebi Emir Sultan'ın menâkıbını yazmış; Fenârîzâde Şems Bey'in himayesinde yaşamış ve Seyyid Nattâ'nın şeyhliğini yaptığı tarikatın pirine ait Farsça menâkıbnâmeyi Türkçeye çevirmiştir.

Hayatı boyunca değişik yerlerde ve görevlerde bulunan Âşık Çelebi, 1541 yılında Bursa'da bulunan Emir Sultan vakfına mütevellilik vazifesiyle atanmıştır.⁴⁸ Beş yıl boyunca bu görevi sürdüren Âşık Çelebi'nin 1540'lı yıllarda Şevkî Çelebi'yle görüşmüş olması muhtemeldir. Âşık Çelebi, Bursalı Şevkî'yi Edirneli Şevkî'den ayırmak için ona Şevkî-i sâni yani ikinci Şevkî demektedir.⁴⁹

Şirazlı Mahmud b. Osman'ın *Firdevsü'l-Mürşidiyye*'sini Türkçeye çeviren Şevkî Çelebi'nin, doğum ve ölüm tarihini tam olarak tespit edemiyoruz. O, muhtemelen XV. yüzyılın ilk yarısında doğmuş ve XVI. yüzyılın ortalarına kadar yaşamıştı. Tahminimize göre bir asırdan fazla ömür sürmüştü. Şevkî'nin ölüm tarihini tam olarak bilemiyorsak da, Âşık Çelebi'nin *Meşâ'irü's-şu'arâ* adlı eserini 1568 yılında Sultan II. Selim'e takdim ettiğinde hayatta olmadığını biliyoruz. Şevkî, diğer bir eseri olan *Menâkıb-ı Emir Sultan'ı* Kanunî'nin oğlu Şehzade Bayezid'e takdim

45 Ş. Tufan Buzpınar, "Nakîbü'l-eşrâf", *TDV İslam Ansiklopedisi*, c. 32 (2006), s. 322-324.

46 Zafer Erginli, "Osmanlı Devleti'nin İlk Resmî Nakîbü'l-Eşrafı Olan Bir Derviş: Seyyid Natta'", *Gümüşlü'den Günümüze Osmanlı Kültüründe Bursa*, İstanbul: Türkiye Yazarlar Birliği Bursa Şubesi, 2003, s. 138-148: 142.

47 Âşık Çelebi, *Meşâ'irü's-şu'arâ*, *İnceleme-metin*, c. 2, s. 1119.

48 Günay Kut, "Âşık Çelebi (ö. 979/1572)", *TDV İslam Ansiklopedisi*, c. 3 (1991), s. 549-550.

49 Edirneli Şevkî hakkında bkz. Âşık Çelebi, *Meşâ'irü's-şu'arâ*, *İnceleme-metin*, c. 3, s. 1448-1449.

etmişti.⁵⁰ Bu eserde yer alan “Temâm oldu menâkıb oldu fâhir Dokuz yüz elli yılda oldu âhir” şeklindeki beyitten eserin 950/1543-1544 yılında tamamlandığı anlaşılmaktadır.⁵¹

Âşık Çelebi, Şevkî Çelebi'nin hâmisî olan Fenarizade Şems Bey ile ilgili kısa da olsa değerli bilgiler vermektedir. Şems Bey, Yavuz'un lalalığını ve defterdarlığını yaptıktan sonra sancak beyliği yapmıştı. Şems Bey'in ölümünden sonra Bursa'ya gelen Şevkî Çelebi, burada sahaflık yapmıştı: “Şah Selim Dırabzın'da şah-zâde iken defterdâr u lâlâ ve zemân-ı saltanatlarında kadri vâlâ olup ba'dehû defterdâr-ı hazîne vü sâhib-i livâ olan Fenârî Şems Beg-i merhûmun yanında neşv ü nemâ bulmuş, anun hidmetinde olmuş kimesnedür. Ol devr döndükden ve sâki-i devr anlara ecel ayağın sundukdan sonra Burusa'da sahaf dükkânı açmış.”⁵² Sahaf Şevkî'nin yoksul bir hayat sürdüğü anlaşılmaktadır.⁵³ Daha sonra Osman Gazi ve Orhan Gazi'nin türbedarlığını yapan Şevkî, aynı zamanda Bursa'da şu'arâ tekkesinin “ihtiyarıydı”. Âşık Çelebi, onun oldukça yaşlı olduğunu şu sözlerle ifade etmektedir: “Pîrlik kâmetin iki kat etmiş idi.”⁵⁴

Âşık Çelebi'ye göre, Şevkî'nin devamlı övünerek anlattığı bir olay vardı. Trabzon'dayken hizmetinde bulunduğu Şehzade Selim'in sultan olduktan sonra av için geldiği Bursa'da, kendisini karşılamaya gelen büyük bir kalabalığın içinde onu tanımış olması ve “Bu, bizim Şevkî değil müdür?” demesiydi.⁵⁵ Vezir Zeynel Paşa, Padişah'a gördüğü kişinin Şevkî olmadığını ve onun çoktan öldüğünü söylemişti. Bunun üzerine o hayatta olduğunu göstermek için Zeynel Paşa'nın çadırına varmış; Paşa da onun hâlâ hayatta olduğunu görünce çok şaşırılmış ve ona karşı oldukça saygılı davranmıştı: “Zeynel Pâşâ dağlı bu ol degüldür, ol ölmüşdür diyü pâdşâha şübhe virdi. Hattâ birer çozi üç itmişler. Çünkü [çünkü] otaqlarına nüzül idüp âsâyiş itmişler. Zeynel Pâşâ'ya vardum, beni görüb miskîn dağlı sağ mısın diyü hâlüm hâtırurum şordı, gâyet ri'âyet itdi, ba'dehû vech-i mestûr üzre mâ-cerâyı hikâyet itdi.”⁵⁶

Kınalızade Hasan Çelebi de, Şevkî'nin Trabzon'da iken Yavuz'un lalası olan “âl-i Fenârî'den Şemsî Big”e hizmet ettiğini belirtmektedir. Şehzâde Selim'in Şevkî'yi tanıdığını ve ona karşı sayısız lütufta bulunduğunu belirtmektedir: “Hazret-i Şehzâde'nin ma'lûmı ve manzûr-ı nazar-ı eltâf-ı bî-hadd ve rukûmı olmuş idi.” Âşık Çelebi gibi Kınalızade de, Şevkî'nin daha sonra Bursa'ya döndüğünü belirtmektedir. Âşık Çelebi, onun sahaflığından bahsederken Kınalızade ise sadece

50 Şevkî, *Menâkıb-ı Emir Sultan*, Mevlânâ Müzesi Kütüphanesi Yazmaları, no. 4940, vrk. 5b.

51 Şevkî, *Menâkıb-ı Emir Sultan*, vrk. 59b.

52 Âşık Çelebi, *Meşâ'irü'ş-şu'arâ*, *İnceleme-metin*, c. 3, s. 1450.

53 İsmail E. Erünsal, *Osmanlılarda Sahaflık ve Sahaflar*, İstanbul: Timaş Yayınları, 2013, s. 56.

54 Âşık Çelebi, *Meşâ'irü'ş-şu'arâ*, *İnceleme-metin*, c. 3, s. 1450.

55 Âşık Çelebi, *Meşâ'irü'ş-şu'arâ*, *İnceleme-metin*, c. 3, s. 1450.

56 Âşık Çelebi, *Meşâ'irü'ş-şu'arâ*, *İnceleme-metin*, c. 3, s. 1450.

türbedarlığından söz etmektedir: “Ba’dehû vatanına mürâca’at idüb ba’zı Âl-i Osman ravzasına türbedâr olub ma’âş için ba’zı cihet ihtiyâr itmiş idi.”⁵⁷

Tezkire yazarlarının Şevkî’nin sadece Bursa ve Trabzon’da bulunduğu bahsettiklerini görüyoruz. Onun evlenip evlenmediğine ya da çocuğunun olup olmadığına dair bir kayda rastlayamadığımızı belirtmek isterim. Kendisi eserlerinde özel hayatına ve dönemin olaylarına dair bilgi verme yoluna pek gitmemiştir. Bunun tek istisnâsı *Menâkıb-ı Emîr Sultân*’da yer alan bir pınar ile ceviz ağacı hikayesidir. Bu hikayeden anladığımız kadarıyla, Emîr Sultân’ın kerametinin eseri olan Kuzulu Pınar’ı ve onun yanındaki ceviz ağacını Şevkî, çocukluğunda görmüştü. Bu ağaç ise sonradan kurumuştur:

Günlerden bir gün....Emîr Sultân ‘aleyhi’r-raḥmetü ve’l-ḡufrân sa’âdet-hânelerinden taşra gelüb der-i devlet-me’âblarınun önünde mübârek ‘aşâlarına dayanub dururlardı. Dervîşlerinden ba’zı kimse tazarru’ idüb eyttiler: ‘Sultânüm! n’olaydı şol yirde vuzû’ itmek için âb-ı revân olaydı. Müslümânlar gelüb âbdest alalardı’.... Bir su zâhir oldı, aḡdı. Ol zamândan berü ol su câri olub aḡar. Ba’zı kimse ol suya Kuzulu Pınar dirler. Ol zamân ol yirde bir ḡoz ağacı vandı. Faḡîr ya’nî Şevkî daḡî şabâvet zamânında ol ḡoz ağacını ol yirde görmüşümdür. Sonra ḡurıdı.⁵⁸

Çocukluğunda Emîr Sultân’ın yâdigârı olan Kuzulu Pınar’ı ve ceviz ağacını gören -belki de orada oyun oynayan- Şevkî’nin ileriki yaşlarda hâmililiğini Molla Fenârî’nin soyundan gelen Şems Çelebi üstlenmişti. Şems Çelebi ya da diğêr Şemsi Bey, “Hazret-i Selim Beḡ”in lalâlığına 909 yılının Cemâziyelâhîr (Kasım-Aralık 1503) ayında atanmıştı.⁵⁹ I. Selim (1512-1520) tarafından 1514 yılında defterdarlığa getirilen Şemsi Bey, iki yıl sonra bu görevinden azledilmişti.⁶⁰ 28 Muharrem 925 (30 Ocak 1519) yılında Teke sancaḡı valiliğine atanan Şemsi Bey, 1521 yılında da Safed sancaḡı valiliğine getirilmişti. 1522 yılında Safed sancaḡı valisi olarak Çavuş Sinan Bey’i görmekteyiz.⁶¹ Şevkî Çelebi, Kınalızade Hasan Çelebi’nin belirttiği gibi Şemsi Bey’in ölümünden sonra Bursa’ya döndüyse, muhtemelen bu tarih 1522 yılı

57 Kınalı-zade Hasan Çelebi, *Tezkiretü’ş-şuarâ*, c. 1, haz. İbrahim Kutluk, Ankara: TTK, 1989, s. 537-538.

58 Şevkî, *Menâkıb-ı Emîr Sultân*, vrk. 38b-39a.

59 “Tevcih-i Şems Çelebi bin Mevlânâ Fenârî ki lâla-yı Hazret-i Selim Beḡ tâle bekahu şud,” Ö. L. Barkan, “İstanbul Saraylarına Ait Muhasebe Defterleri”, *Belgeler*, c. IX, sy. 13 (1979), s. 323. Şehzade Selim’in lalaları ve Şems Çelebi Mehmed Bey hakkında bkz. Feridun M. Emecen, *Zamanın İskenderi, Şarkın Fatihî Yavuz Sultan Selim*, İstanbul: Yitik Hazine Yayınları, 2010, s. 41 ve 41n.

60 İsmail Hâmi Danişmend, *Osmanlı Devlet Erkânı*, İstanbul: Türkiye Yayınevi, 1971, s. 446-447.

61 Abdüllatif Armağan, “XVI. Yüzyılda Teke Sancaḡı’nın Yönetimi ve Yöneticileri”, *Ankara Üniversitesi Dil ve Tarih-Coğrafya Fakültesi Türkoloji Dergisi*, 18/1 (2011), s. 277 ve 277n. Enver Çakar, “XVI. Yüzyılda Şam Beylerbeyliğinin İdarî Taksimatı”, *Fırat Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*, 3/1 (2003), s. 359.

idi. Bu yıllarda Bursa'da tasavvuf tarihi açısından önemli bir eser daha tercüme edilmekteydi. Bu eser, Molla Câmî'nin *Nefehâtü'l-üns* adlı eseriydi. *Nefehât* Türkçeye çeviren Lâmi'î Çelebi, eserini Belgrad'ı fetheden Sultan Süleyman'a ve onun askerlerine adanmıştı.⁶² Şevkî Çelebi'nin Kâzerûnî menâkıbını çevirirken Lâmi'î Çelebi örneğinden etkilenip etkilenmediğini ya da Bursa'daki şairler tekkesinde görüşüp konuştuğu kişiler arasında Lâmi'î Çelebi'nin olup olmadığını bilemiyoruz.

Safevîler döneminde İran'dan Anadolu'ya akın eden sadece Kâzerûnî dervişleri değildi. İran'da baskıya mâruz kalan Nakşîler'in yoğun olarak akın ettiği yerlerden birisi de Anadolu idi.⁶³ Nakşîlik ile Kâzerûnîlik arasında bir etkileşimin XVI. yüzyılda Bursa'da da yaşandığı düşünülebilir. Molla Câmî'nin *Nefehâtü'l-üns*'ünü Bursalı Lâmi'î Çelebi'nin Türkçeye çevirmesi ve bu eseri Begrad'ı fethedenlere ithaf etmesinin üzerinden çok geçmeden Bursalı Şevkî de *Firdevsü'l-mürşidiyye*'yi Türkçeye çevirmişti.

Şevkî Çelebi'nin bilinen iki eseri *Menâkıb-ı Ebû İshak-ı Kâzerûnî* ile *Menâkıb-ı Emir Sultan* adlı menkıbevî eserlerdir. Şevkî, *Menâkıb-ı Emir Sultan* adlı eserini Kanûnî'nin oğlu Şehzâde Bayezid için yazmıştı.⁶⁴ Bu eserde, Emir Sultan'ın "milk-i Rûm'un bekçisi" ve "Osman illerinin gözcüsü" olarak takdim edildiğini görmekteyiz:

"Husûsâ milk-i Rûm'un bekçisüdür   Ki Osman illerinin gözcisüdür
Bursa şehri ânun himmetiyle   Olur ma'mûr dâym re'fet ile."⁶⁵

Mehmed Süreyyâ, Şevkî Çelebi'nin Kanûnî devrinde ona ithâfen bir *Süleyman-nâme* yazdıysa da bitiremediğini belirtmektedir.⁶⁶ Bununla birlikte o, Şevkî Çelebi'nin Kâzerûnî ve Emir Sultan menâkıbnamelerinden bahsetmemektedir. Mehmed Süreyya gibi Âşık Çelebi de, Şevkî'nin Ebû İshak-ı Kâzerûnî ve Emir Sultan'la ilgili eserlerinden bahsetmemekte; sadece onun Firdevsî-i Rûmî'nin *Süleymannâme*'sini özetleme gayretine değinmektedir. Âşık Çelebi, bu çabayı "zaman kaybı" olarak değerlendirmektedir: "Firdevsî [-i Rûmî]'nün üç yüz altmış mücellid *Süleyman-nâme*'sin telhise başın aşağı egüp niçe yıl tazî'î-i evkât itmiş idi."⁶⁷ Şevkî, *Süleymannâme*'yi bitirememiş olmasa da, ondan günümüze kalan iki değerli eser vardır. Onun *Menâkıb-ı Emir Sultan* adlı eseri hakkında Mustafa Okan

62 Abdurrahman Câmî, *Nefehâtü'l-üns min hadaratı'l-Kuds*, tercüme ve şerh: Lâmi'î Çelebi, haz. Süleyman Uludağ, İstanbul: Marifet Yayınları, 1980, s. 8-10. Lâmi'î Çelebi'nin *Şehrengiz-i Bursa* eseri Kanûnî Sultan Süleyman Bursa'ya geldiğinde ona takdim edilmişti. Bu konuda bkz. Mustafa Kara, *Bursa'nın Gönül Sultanları*, İstanbul: Osmangazi Belediyesi, 2007, s. 36.

63 İran'da Şah İsmail döneminde başlayan, Nakşîliği tasfiye süreci ve etkileri hakkında bkz. Dina Le Gall, *A Culture of Sufism, Naqshbandîs in the Ottoman World, 1450-1700*, Albany: State University of New York Press, 2005, s. 23-28.

64 Mustafa Okan Baba, "Menâkıb-ı Emir Sultan (Metin-İnceleme-Gramer-İndeks)", Doktora tezi, Marmara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, 1991, s. XVIII.

65 Şevkî, *Menâkıb-ı Emir Sultan*, Mevlânâ Müzesi Kütüphanesi Yazmaları, no. 4940, vrk. 9a.

66 Mehmed Süreyya, *Sicil-i Osmanî, Osmanlı Ünlüleri*, c. 5, s. 1595.

67 Âşık Çelebi, *Meşâ'irü's-şu'arâ, İnceleme-metin*, c. 3, s. 1450.

Baba tarafından bir doktora tezi yapılmıştır.⁶⁸ Makalemizin geri kalan bölümünde *Menâkıb-ı Ebû İshak'ı Kâzerûnî*'nin önemi üzerinde durulacaktır.

VIII. *Menâkıb-ı Ebû İshak-ı Kâzerûnî*

Menâkıb-ı Kâzerûnî, Allah'a hamd ve Hz. Muhammed'e ve ashâbına dua ile başlamaktadır. Bu şekilde ilk cümleden sonra "sözüm 'âlemlere âvâze olsun" diyen Şevkî'nin dokuz beyitlik bir şiiri yer almaktadır.⁶⁹ Bu şiirden sonra ise kelâm-ı mensûr, Tevhîd-i Bârî Te'âlâ, kelâm-ı mensûr, münâcât ve Na't-ı sultânü'l-enbiyâ'i ve'l-mürselîn salavâtüllahi 'aleyhi ve 'aleyhim ecma'ın kısımları gelmektedir. Bu bölümlerde de çoğunlukla Şevkî'nin beyitleri yer almaktadır. Daha sonraki Kelâm-ı Manzûm kısmında Kâzerûnî tarikatının Sünnî karakteri ve gazâ idealine bağlılığı Şevkî'nin şu beytiyle özetlenmiştir:

Ebûbekr ü 'Ömer 'Osmân u Hayder   Bulardur katl iden küffârı ekser⁷⁰

Dört halifeye övgüden sonra Hz. Muhammed'in "ashâbım yıldızlar gibidir. Hangisine uyarırsanız doğru yola erişirsiniz" şeklindeki hadisine yer verilmektedir. Şevkî, O'nun güzide iki torununu da unutmamakta ve Hz. Hasan ile Kerbelâ şehidi Hz. Hüseyin'i de saygıyla anmakta ve onların mihnet dolu hayatlarını hatırlatmaktadır:

Biri hüsni gibi ahsen Hasen'dür   Cihânda gördüğü anun mihendür
Biri hulki gibi oldu Hüseyin ol   Şehîd-i Kerbelâ ya'ni Hüseyin ol.⁷¹

Şiirden sonraki nesir bölümünde kitabın yazılış sebebi açıklanmaktadır. Şevkî Çelebi, "hâzâ sebab-i te'lif-i Kitâb" bölümünde Mahmud b. Osman'ın eserini neden Türkçeye çevirdiğini anlatmaktadır. O, çiçeklerin açtığı ve ağaçların yapraklarına kavuştuğu bir bahar deminde böyle bir karara varmış: "Meger bir gün nesim-i sabâ ber-mûcib-i emr-i Hudâ cihan yüzünü sebz-i pûş itmiş idi. Sultân-ı gül karşısına hayli şukûfe saf tutmuş idi. Bu safadan bülbül-i şeydâ ve kumrı-yı hoş-nevâ cûş u hurûş itmiş idi. Envâr-ı ezhâr ile zaman münevver ve fevâkih-i eşcâr ile zemîn pür-zîver olmuşdu."⁷² Mevsim bahar olsa da, o bedbin bir haldeydi ve bu durumdan kurtuluş çaresi olarak *Firdevs*'i Türkçeye çevirmeye niyetlenmişti. Hayır dua ile anılmak niyetindeydi:

Nekebât-ı zamandan hazîn ve nekebât-ı cihandan ğamġın olub kûşe-i
hasretde sâkin ve hâne-i mihnetde mütemekkin iken nâġâh takdîr-i
Rabbânî ber-mûcib-i emr-i Yezdânî ilhâm-ı Samedânî irişûb hâtur-ı

68 Mustafa Okan Baba, "Menâkıb-ı Emir Sultan (Metin-İnceleme-Gramer-İndeks)," Doktora tezi, Marmara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, 1991.

69 Şevkî, *Menâkıb-ı Kâzerûnî*, s. 83.

70 Şevkî, *Menâkıb-ı Kâzerûnî*, s. 87.

71 Şevkî, *Menâkıb-ı Kâzerûnî*, s. 88.

72 Şevkî, *Menâkıb-ı Kâzerûnî*, s. 88.

şikeste-bâl ve dil-i âşufte-hâle şöyle hutûr itdi kim menâkıb-ı sultânî'l-evliyâi'l-ârifîn kutb-ı ekâbir-i asfiyâi'l-vâsılîn şeyhü'ş-şuyûhî's-sâlikîn sultân-ı selâtîn-i dîn şâhenşâh-ı pîşvâ-yı ehl-i yakîn kudvetü evliyâi'l-muhakkkîn zübdetü'l-etkayâi'l-müdakkkîn kutbü'l-âfâk Şeyh Ebû İshak İbrahim bin Şehriyârî'l-Kazurûnî kaddesellahu rûhahu'l-´azîz ki defter-i meşâyıhda sultanü'l-evliyâ okurlar ve kutbü'l-aktâb yazarlar ve şeyhü'l-mürşid eydürler kim ânun menâkıb-ı şerîfini ve siyer-i latîfini zebân-ı Fârsiden lisân-ı Türkî'ye tercüme idem; ta kim ashâb-ı şeyhü'l-âfâk ve ahbâb-ı Şeyh Ebû İshak hazz-ı evferle mahzûz olub bu fakîri hayır du´â ile zikr ideler.”⁷³

“Ashâb-ı şeyhü'l-âfâk ve ahbâb-ı Şeyh Ebû İshak hazz-ı evferle mahzûz olub bu fakîri hayır du´â ile zikr ideler” ifadesinden anlaşıldığı kadarıyla o zaman Bursa'da ve Anadolu'da hatırı sayılır sayıda Kâzerûnî dervişi bulunmaktaydı. Şevkî Çelebi, eseri Türkçeye çevirerek muhtemelen Farsça bilmeyen bu dervişleri sevindirmek ve onların duasını almak niyetindeydi. Yazar, bu temennisini belirttikten sonra şeyhin menkıbevi hayatını anlatmaya başlamaktadır.

Şevkî Çelebi, Hâkî mahlasıyla şöhret bulan Mahmud b. Osman'ın yaptığı gibi eserini 30 bölüme ayırdığını belirtmektedir.⁷⁴ İlk bölüm şeyhin dünyaya gelişine ilgilidir. Menâkıbnâme'ye göre Şeyh Ebû İshak, 352 Hicrî yılı Ramazan ayının ortasında Pazartesi gecesini doğmuştu.⁷⁵ Buna göre onun doğum tarihi 7 Ekim 963 tarihidir. Doğum tarihi olarak Ramazan'ın ortasının ve Hz. Muhammed'in doğduğu gece olan Pazar'ı Pazartesi'ye bağlayan gecenin seçilmesi ilginçtir.

İbrahim el-Kâzerûnî hiç evlenmemişti. Ona “Ebû İshak” yani “İshak'ın Babası” denmesinin nedeni, İbrahim Peygamber'e benzetilmesinden dolayıdır. Kâzerûnîler'e göre, peygamberler içinde İshak'ın babası İbrahim Peygamber neyse, velîler içinde de İbrahim el-Kâzerûnî oydu.⁷⁶

A. Ebû İshak ve Vezir Fahrülmülk

Birçok menâkıbnâme'de olduğu gibi, *Menâkıb-ı Kâzerûnî*'de de devlet yöneticileriyle şeyhlerin ilişkilerine ya da mücadelelerine dair ilginç ayrıntılara rastlanmaktadır. *Menâkıb*'de Ebû İshak'ın Büveyhî veziri Fahrülmülk'le Şiraz'da görüşmesi ayrı bir başlık altında incelenmektedir.⁷⁷ Çeviride Fahrülmülk'ün ismi Fahrülmelik şeklinde yazılmıştır. Fahrülmülk Ebû Gâlib Muhammed b. Ali b. Halef, 401/1010/1011 ve 407/1016/1017 seneleri arasında Büveyhoğulları

73 Şevkî, *Menâkıb-ı Kâzerûnî*, s. 89.

74 Şevkî, *Menâkıb-ı Kâzerûnî*, s. 90.

75 Şevkî, *Menâkıb-ı Kâzerûnî*, s. 92.

76 Şevkî, *Menâkıb-ı Kâzerûnî*, s. 89.

77 Şevkî, *Menâkıb-ı Kâzerûnî*, s. 117.

devletinde vezirlik yapmıştır.⁷⁸ Menkıbeye göre Mecûsiler, Fahrülmülk'e Ebû İshak ve müritleri hakkında şikâyet mektubu yazmışlardı. Bunun üzerine Fahrülmülk şeyhe mektup yazarak onun Şiraz'a gelmesini emretmişti. Dervişler, şeyhlerine Sünnilerin daha yoğunlukta olduğu Basra'ya hicret etmesini önerse de Ebû İshak, Fahrülmülk'ün huzuruna çıkmaya karar vermişti.

Şeyh, Şiraz'a kâdiyu'l-kudât olan Ebu'l-Hasen Ali b. Abdullah, hatîbu'l-hutebâ olan Ebû Ali b. Abbas el-Kirmânî ve Ebu'l-Fazl-ı Sekkâkî ile birlikte gitmişti. Kâzerûn'un ileri gelenleri de Ebû İshak'ı bu yolculuğunda yalnız bırakmamışlardı. Şeyh ve yanındakiler Şiraz'da Şeyh-i Kebîr'in yani İbn-i Hafîf'in hankâhına yerleşmişlerdi. Hankâhta öğle namazı kılındıktan sonra Ebû İshak ile birlikte Ebu'l-Hasen, Ebû Ali ve Ebu'l-Fazl da Fahrülmülk'ün huzuruna çıkmışlardı. *Menâkıbnâme*'de, vezirin huzuruna çıkanların bazıları hürmeten yeri öpme yoluna gitseler de şeyhin sadece ona selam verip oturduğu vurgulanmaktadır. Fahrülmülk, şeyhe "halk arasında fitne ve karışıklık çıkararak sen misin?" diye sormuş, o ise böyle bir iş içinde olmadığını belirtmişti. Görüşme sonrasında vezir şu kanaate varmıştı: "Bu kişinin beşeresinde fitne-engîzlik zâhir değildir."⁷⁹ Yani, Fahrülmülk "bu insan, bozgunculuk yapacak ve insanların arasına fitne tohumları saçacak birisi değildir," demişti. Ebû İshak'ın tavır ve hareketinden etkilenen Fahrülmülk, yaklaşık bir yıl sonra Ahvaz'a giderken Kâzerûn'a uğramış ve şeyhi ziyaret etmişti.⁸⁰ Fahrülmülk Ahvaz'da Büveyhoğlu sultanının emriyle tutuklanmış ve az bir süre sonra da öldürülmüştü.⁸¹ Eğer böyle bir ziyaret gerçekleşseyse, muhtemelen Fahrülmülk'ün vezirliğinin son yılı olan 407/1016/1017'de ya da bir yıl öncesinde gerçekleşmiştir.

Aynı menkıbenin farklı bir şekilde cereyan ettiği de hikaye edilmiştir. Buna göre Mecûsiler Kâzerûn'un valisi olan Hurşid adındaki birisine şeyhi şikâyet etmişlerdi. Hurşid de Şiraz'a giderek durumu Fahrülmülk'e bildirmişti. Farsça menâkıbnâmede, Hurşid'in Şiraz'da altı ay kaldığı ve Fahrülmülk'e eğer Kâzerûnîler'in faaliyetleri engellenmezse onların "*hâkim-i rûy-ı zemîn*" yani yeryüzünün hâkimi olacaklarını söylediği belirtilmektedir. Hurşid, veziri tehdidin ciddiyeti hususunda ikna etmiş ve Kâzerûnîler'i cezalandırma konusunda Fahrülmülk'ten tam yetki alarak görev yerine dönmüştü. Bu durumdan endişelenen dervişler, Ebû İshak'dan Hurşid'e bedduâ etmesini istemişlerse de şeyh bu teklifi kabul etmemiş ve onlara evrâdlarını okumalarına devam etmelerini söylemişti. Evrâdın okunduğu gece Hurşid'in şarabdarı olan Ali ismindeki birisi, Hurşid'in öldüğü haberini şeyhe

78 John J. Donohue, *The Buwayhid Dynasty in Iraq 334 H./945 to 403 H./1012, Shaping Institutions for the Future*, Leiden & Boston: Brill, 2003, s. 103.

79 Şevkî, *Menâkıb-ı Kâzerûnî*, s. 120.

80 Şevkî, a.g.e., vrk. 27b; *Firdevs*, nşr. Meier, s. 121.

81 İbnü'l-Esir, *el-Kâmil fi't-Târîh*, c. 2, nşr. Muhammed el-Arab, Beyrut: el-Mektebetü'l-Asriyye, 2005, s. 1917.

getirmişti. Şarabdarın getirdiği haberin aslı araştırılmış ve Hurşid'i, Arslan adındaki bir kölesinin zehirlediği öğrenilmişti. *Firdevs*'e göre, Hurşid'in öldüğü tarih 406/1015/1016 yılı idi.⁸² Fahrülmülk'ün şeyh hakkındaki düşüncesi onu ziyaret edecek kadar değiştiyse, bu değişimin Hurşid'in ölümünden ve şeyhin Şiraz'a gidişinden sonra olması muhtemeldir.

B. Melik Kavurd'un Kâzerûn'u Ziyareti

Menâkıbnâmede yalnızca Büveyhoğulları ile ilgili değil, Selçuklularla da ilgili ilginç ayrıntılara rastlanmaktadır. Tuğrul Bey'in ölümünden sonra 1063 yılında Selçuklu tahtına geçen Alparslan, ağabeyi Melik Kavurd'un muhtemel bir isyanını önlemek amacıyla 24 Muharrem 457/5 Ocak 1065 tarihinde Isfahan'dan hareket ederek birkaç gün içerisinde Şiraz'a varmıştı.⁸³ Alparslan, ağabeyinin aman dilemesi üzerine onu affetmişti.⁸⁴

Ebûbekir el-Hatîb'in (ö. 502/1109) Ebû İshak'ın Arapça menâkıbnâmesini yazdığı yıllarda Şiraz, artık Selçuklu egemenliğindeydi. Arapça *Sîret*'in yazarı Ebûbekir el-Hatîb'in, Alparslan'ı ve Melik Kavurd'u görmüş olması muhtemeldir. Ancak *Sîret*'in Farsça çevirisi olan *Firdevs*'te Alparslan'ın ismine rastlayamıyoruz. Bununla birlikte, Alparslan'ın ağabeyi olan Kavurd Bey'le ilgili ilginç bir rivayet dikkatimizi çekmektedir.⁸⁵ Rivâyete göre, Melik Kavurd, büyük bir ordu ile Kâzerûn'a gelmişti. Merdânşâh adındaki oğlu da onunla birlikteydi. Merdânşâh'ın doktorların devâsında âciz kaldığı bir hastalığı vardı. Rivâyete göre Kavurd Bey, oğlunun hastalığının tedavisi için Kâzerûn dergâhının türbedarına bir adamını göndermişti. Eğer bu rivayet doğruysa türbedarın hastalıkların tedavisinde nam salmış birisi olması muhtemeldir. Kavurd böyle birisinin varlığından haberdar olunca bir adamını ona göndermiş olabilir. Kâzerûn Tekkesi'nin türbedârı Müşerref, Merdânşâh için şeyhin kabir toprağından bir ilaç hazırlamış ve Merdânşâh bu ilaç ile şifa bulmuştu. Oğlunun iyileştiğini gören Kavurd, bunun üzerine şeyhin türbesini ziyaret etmiş ve askerlerine Kâzerûn ve civarını yağmalamalarını emretmişti. Böylelikle Kâzerûn halkı, şeyhin kabir toprağı sayesinde baskın ve yağmadan kurtulmuştu.⁸⁶ Melik Kavurd gibi Selçuklu devlet adamlarının yanı sıra Kanuni Sultan Süleyman gibi Osmanlı sultanları da Kâzerûnî tekkelerini ziyaret etmişlerdi.⁸⁷

82 Bu menkıbenin ayrıntıları için bkz. *Firdevs*, nşr. Afşar, s. 143-145.

83 Cihan Piyadeoğlu, *Sultan Alp Arslan, Fethin Babası*, İstanbul: Kronik Kitap, 2017, s. 100.

84 Merçil, *Fars Atabegleri Salgurlular*, s. 4-5.

85 Şevkî çevirisinde Melik Kavurd'un ismi sehven Melik Kâdir şeklinde yazılmıştır. Şevkî, *Menâkıb-ı Kâzerûnî*, s. 235-236.

86 *Firdevs*, nşr. Meier, s. 506-507; Şevkî Çelebi, *a.g.e.*, vrk. 102b-103a.

87 Osmanlı sultanlarının Kâzerûnî tarikatına ilgileri hakkında bkz. Fatih Bayram, "Kazeruni İdealden Osmanlı Pratiğine: Şeyh Ebu İshak İbrahim b. Şehriyar ve Sultan Bayezid Han b. Murad Han", *XVII. Türk Tarih Kongresi, 15-17 Eylül 2014: Kongreye Sunulan Bildiriler, IV. Cilt - III. Kısım*, Ankara: Türk Tarih Kurumu, 2018, s. 915-923.

C. *Surnâme-i Hümayûn*'da Ebû İshak Velî Dervişleri

Firdevsü'l-Mürşidiyye'nin Türkçeye çevrildiği XVI. asırda Kâzerûnîlik tarihi açısından başka bir önemli olay daha yaşanmıştır. Sultan III. Murad'ın oğlu Şehzâde Mehmed'in 1582 yılındaki sünnet düğününe davet edilenler arasında Kâzerûnî dervişleri de bulunmaktaydı. Sultan III. Murad'ın huzurunda icra edilen geçit töreninde, Şiraz civarından gelip Osmanlı pâyitahtını mesken edinen dervişler de yerlerini almıştı.⁸⁸ 1582 tarihli *Surnâme-i Hümayun*, "Ebû İshak Velî dervişleri"nin kıyafetleri, hal ve tavırları hakkında ilginç bilgiler vermektedir: "Ebû İshak Velî dervişleri semâ ederek bayrakları ve alemleriyle meydanı dolaştılar. Şiirler okuyup dua edip gittiler. Elbiselerinin kolları, ellerini saygı ve edep göstergesi olarak örtüyorlardı."⁸⁹ *Surnâme*'nin verdiği bilgiye göre, Kâzerûnî dervişleri, Mevlevîler gibi semâ etmekte ve Ebû İshak sancağı taşımakta idiler. Ebû İshak dervişlerinin semâ etmeleri, şiir okumaları, dua etmeleri ve Padişah'ın huzurunda oldukları için elbiselerinin kollarının ellerini kaplayacak şekilde uzun oluşu bu tarikatın ulaştığı kültür ve medeniyet seviyesini göstermesi açısından ilginçtir. Gâzîlerin şeyhi olarak bilinen Ebû İshak Velî dervişleri belki de keramet göstermişler ve 1596 yılında Eğri'yi fethedecek olan III. Mehmed'i şehzâdeliğinde selamlamak istemişlerdi.⁹⁰

Sonuç

Dünya tarihinde birçok göç hadisesi yaşanmıştır. Kavimler Göçü gibi büyük çaplı hareketlilikler bir çağa son verecek kadar büyük sonuçlar doğurmuştur. İnsanlar göç ederken kitaplar da onlarla birlikte seyahat etmekteydi. Metinlerin seyahati de önemli sonuçlar doğurmaktaydı. Bu çalışmada, İran'da kurulan ilk Sünnî tarikatlardan birisi olan Kâzerûnîliğin zamanla Anadolu'ya nasıl yayıldığı konusu işlenmiştir. XVI. yüzyılda Safevî baskısından bunalan ve Anadolu'ya göç

88 Filiz Çağman ve Zeren Tanındı, "Manuscript Production at the Kâzarûnî Orders in Safavid Shiraz", *Safavid Art & Architecture*, Sheila R. Canby (ed.), London: British Museum Press, 2002, s. 44. Ayrıca bkz. Gülsüm Ezgi Korkmaz, "Sürnâmelerde 1582 Şenliği", Yüksek Lisans tezi, Bilkent Üniversitesi, 2004.

89 Atasoy Nurhan (nşr.), *1582 Surnâme-i Hümayun, Düğün Kitabı*, İstanbul: Koçbank, 1997, s. 124.

90 III. Mehmed'in Eğri Seferi hakkında bkz. Feridun M. Emecen, *İmparatorluk Çağının Osmanlı Sultanları – II, II. Selim'den Sultan İbrahim'e (1566-1648)*, Ankara: İSAM Yayınları, 2016, s. 106-113; Günhan Börekçi, *Macaristan'da Bir Osmanlı Padişahı, Sultan III. Mehmed'in Eğri Seferi Rûznâmesi (1596)*, İstanbul: Metamorfoz Yayıncılık, 2016. Eğri Seferi'ne Peştelî Hisâlî de katılmış ve bu seferle ilgili beş gazel yazmıştır. Hisâlî hakkında bkz. Bilge Kaya Yiğit ve Abuzer Kalyon, "Peştelî Hisâlî'nin Metâlî'ü'n-nezâ'ir Mecmuası ve Mecmuada Yer alan Şairlerin Mahlasları", *Turkish Studies*, c. 8/1 (Kış 2013), s. 335-371; Bilge Kaya, "Hisâlî, Hayatı, Eserleri ve Metâlî'ün-nezâ'ir Adlı Eserinin Birinci Cildi (İnceleme-Metin)", Doktora tezi, Gazi Üniversitesi, 2003; Abuzer Kalyon, "Peştelî Hisâlî Metâlî'ü'n-nezâ'ir (II. cilt)", Doktora tezi, Gazi Üniversitesi, 2011.

eden Kâzerûnî dervişleri, yanlarında bu tarikatın Farsça menâkıbnâmesini de getirmişler miydi? Kânûnî döneminde Kâzerûnî menâkıbnâmesini Türkçeye çeviren Bursalı Şevkî Çelebi, hazin bir göç hikayesinden esinlenerek mi ihtiyarlık çağında güç bir işe girişmişti? Bu tür sorulara yeterince cevap bulamadıysak da, bir menâkıbnâmenin Şiraz'dan Bursa'ya göç hikayesi yeterince ilginç ve anlamlıdır. XVI. yüzyılın başlarında anayurtlarını terk etmeye zorlanan bir tarikatın mensuplarının aynı yüzyılın sonlarına doğru İstanbul'daki bir *Sûrnâme-i Hümayûn*'a davet edilmeleri çileli yolculuğun sonucunda erişilen bahtiyarlığı ifade etmektedir.

Kaynakça

- Abdurrahman Câmî, *Nefehâtü'l-üns min hadarati'l-Kuds*, tercüme ve şerh: Lâmi'i Çelebi, haz. Süleyman Uludağ, İstanbul: Marifet Yayınları, 1980.
- Abdülkerim Kuşeyrî, *Tasavvuf İlmine Dair Kuşeyrî Risâlesi*, çev. Süleyman Uludağ, İstanbul: Dergah Yayınları, 1999.
- Abû al-Hasan 'Ali ibn Muhammad Ad-Dailamî Abû al-Hasan 'Ali ibn Muhammad Ad-Dailamî, *Sirat-ı Ibn al-Hafif aş-Şirâzi*, yay. Annemarie Schimmell Tarı, Ankara Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Yayınları, 1955.
- Aka, İsmail, *Mirza Şahrüh ve Zamanı*, Ankara: Türk Tarih Kurumu Basımevi, 1994.
- Aka, İsmail, *Timur ve Devleti*, Ankara: TTK, 1991.
- Algar, Hamid, "Kâzerûnî", *Türkiye Diyanet Vakfı İslam Ansiklopedisi*, c. 25, Ankara, 2002, s. 145-148.
- Arberry, A. J., "The Biography of Shaikh Abû İshaq al-Kâzarûnî", *Oriens*, c. III/2 (1950), ss. 163-182.
- Âşık Çelebi, *Meşâ'irü's-şu'arâ*, *İnceleme-Metin*, c. 3, Filiz Kılıç (ed.), İstanbul Araştırmaları Enstitüsü, 2010.
- Atasoy, Nurhan (nşr.), *1582 Surnâme-i Hümayun, Düğün Kitabı*, İstanbul: Koçbank, 1997.
- Baba, Mustafa Okan, "Menâkıb-ı Emir Sultan (Metin-İnceleme-Gramer-İndeks)", Doktora tezi, İstanbul: Marmara Üniversitesi, 1991.
- Bayram, Fatih, "Kazeruni İdealinden Osmanlı Pratiğine: Şeyh Ebu İshak İbrahim b. Şehriyar ve Sultan Bayezid Han b. Murad Han", *XVII. Türk Tarih Kongresi, 15-17 Eylül 2014: Kongreye Sunulan Bildiriler, IV. Cilt – III. Kısım*, Ankara: Türk Tarih Kurumu, 2018, s. 915-923.
- Bayram, Fatih, "Zâviye-Khankâhs and -Religious Orders in the Province of Karaman: The Seljukid, Karamanoğlu and the Ottoman Periods, 1200 -1512", Doktora tezi, Ankara, Bilkent Üniversitesi, 2008.
- BOA D-307-15609 (C 29/1136); D-61-6654 (R 20/1141).
- Börekçi, Günhan, *Macaristan'da Bir Osmanlı Padişahı, Sultan III. Mehmed'in Eğri Seferi Rûznâmesi (1596)*, İstanbul: Metamorfoz Yayıncılık, 2016.
- Bursalı Mehmed Tâhir, *Osmanlı Müellifleri*, c. 3, Ankara, 2000.
- Buzpınar, Ş. Tufan, "Nakübü'l-Eşrâf", *TDV İslam Ansiklopedisi*, c. 32 (2006), 322-324.

- Ceyhan, Semih (ed.), *Türkiye’de Tarikatlar, Tarih ve Kültür*, İstanbul: İSAM Yayınları, 2015.
- Coşkun, Fahri, “888/1483 Tarihli Karaman Eyaleti Vakıf Tahrir Defteri (Tanıtım, Tahlil ve Metin)”, Yüksek Lisans tezi, İstanbul Üniversitesi, 1996.
- Çağman, Filiz ve Zeren Tanındı, “Manuscript Production at the Kâzarûnî Orders in Safavid Shiraz”, *Safavid Art & Architecture*, ed. Sheila R. Canby, London: British Museum Press, 2002, 43-48.
- Çağman, Filiz ve Zeren Tanındı, “Tarikatlarda Resim ve Kitap Sanatı”, *Osmanlı Toplumunda Tasavvuf ve Sufiler*, Ahmet Yaşar Ocak (ed.), Ankara: TTK, 2005, s. 505-529.
- Danişmend İsmail Hâmi, *Osmanlı Devlet Erkânı*, İstanbul: Türkiye Yayınevi, 1971.
- Demir, Necati, *Dânişmend-nâme*, Ankara: Akçağ Yayınları, 2004.
- Donohue, John J., *The Buwayhid Dynasty in Iraq 334 H./945 to 403 H./1012, Shaping Institutions for the Future*, Leiden & Boston: Brill, 2003.
- Emecen, Feridun M., *İmparatorluk Çağının Osmanlı Sultanları – II, II. Selim’den Sultan İbrâhim’e (1566-1648)*, Ankara: İSAM Yayınları, 2016.
- Emecen, Feridun M., *Zamanın İskenderi, Şarkın Fatihî Yavuz Sultan Selim*, İstanbul: Yitik Hazine Yayınları, 2010.
- Erginli, Zafer, “Osmanlı Devleti’nin İlk Resmî Nakîbü’l-Eşrafı Olan Bir Derviş: Seyyid Natta”, *Gümüüşlü’den Günümüze Osmanlı Kültüründe Bursa*, İstanbul: Türkiye Yazarlar Birliği Bursa Şubesi, 2003.
- Ernst, Carl W., *Ruzbihan Baqli, Mysticism and the Rhetoric of Sainthood in Persian Sufism*, Surrey: Curzon Press, 1996.
- Erünsal, İsmail E., *Osmanlılarda Sahaflık ve Sahaflar*, İstanbul: Timaş Yayınları, 2013.
- Erzi, Adnan, “Bursa’da İshakî Dervişlerine Mahsus Zâviyenin Vakfiyesi”, *Vakıflar Dergisi*, sy. 2 (1942), ss. 423-429.
- Hoca, Nazif, *Rûzbihân al-Baklî ve Kitâb Kaşf al-Asrâr’ı ile Farsça Bazı Şiirleri*, İstanbul: Edebiyat Fakültesi Matbaası, 1971.
- Hoca, Nazif M., *Sûdî, Hayatı, Eserleri ve İki Risâlesi’nin Metni*, İstanbul Üniversitesi Edebiyat Fakültesi Yayınları, 1980.
- Hucvirî, *Keşfu’l-mahcûb, Hakikat Bilgisi*, haz. Süleyman Uludağ, İstanbul: Dergâh Yayınları, 1996.
- İbnü’l-Esîr, *el-Kâmil fi’l-Târîh*, c. 2, Muhammed el-Arab (ed.), Beyrut: el-Mektebetü’l-Asriyye, 2005.
- İnalcık, Halil, *An Economic and Social History of the Ottoman Empire, c. 1: 1300-1600*, 1. baskı 1994, Cambridge University Press, 2005.
- İnalcık, Halil, *Osmanlı İmparatorluğu’nun Ekonomik ve Sosyal Tarihi, c. 1: 1300-1600*, çev. Halil Berktaş, İstanbul: Eren Yayıncılık, 2000.
- Kalyon, Abuzer, “Peşteli Hisâlî Metâli’ü’n-nezâ’ir (II. cilt), Doktora tezi, Gazi Üniversitesi, 2011.
- Kara, Mustafa, *Bursa’da Tarikatlar ve Tekkeler*, Bursa: Sır Yayıncılık, 2001.
- Kara, Mustafa, *Bursa’nın Gönül Sultanları*, İstanbul: Osmangazi Belediyesi, 2007, s. 36.

- Kâsım Abduh Kâsım, "Muhammed b. Kalavun (ö. 741/1342)", *TDV İslam Ansiklopedisi*, c. 30 (2005), s. 547-548.
- Kaya, Bilge, "Hisâlî, Hayatı, Eserleri ve Metâli'ün-nezâir Adlı Eserinin Birinci Cildi (İnceleme-Metin)", Doktora tezi, Gazi Üniversitesi, 2003.
- Kepecioğlu, Kâmil, *Bursa Kütüğü*, c. 2, İstanbul: Bursa Büyükşehir Belediyesi, 2009.
- Kılıç, Filiz, İ. Hakkı Aksoyak ve Aysun Sungurhan, Mustafa Durmuş, *Şair Tezkireleri*, Mustafa İsen (ed.), Ankara: Grafiker Yayınları, 2011.
- Kılıç, Orhan, *XVI. Yüzyılda Adilcevaz ve Ahlat (1534-1605)*, Ankara, Tamga Yayıncılık, 1999.
- Konyalı, İ. Hakkı, *Abideleri ve Kitabeleri ile Erzurum Tarihi*, İstanbul: Ercan Matbaası, 1960.
- Konyalı, İ. Hakkı, *Âbideleri ve Kitabeleriyle Konya Tarihi*, Konya: Enes Kitap Sarayı, 1997.
- Korkmaz, Gülsüm Ezgi, "Sûrnâmelerde 1582 Şenliği", Yüksek Lisans tezi, Bilkent Üniversitesi, 2004.
- Köprülü, M. Fuad, "Anadolu Selçukluları Tarihi'nin Yerli Kaynakları", *Belleten*, c. VII, sy. 27 (Temmuz 1943), s. 379-458.
- Kut, Günay, "Âşık Çelebi (ö. 979/1572)", *TDV İslam Ansiklopedisi*, c. 3 (1991), s. 549-550.
- Külünk, Habibe Karayel, "II. Bayezid Döneminde Kâzerûniyye Tekkesi ve Faaliyetleri", *Sultan II. Bayezid Dönemi ve Bursa*, Nilüfer Alkan Günay (ed.), yayın kurulu: Özer Ergenç, İlhan Genç ve Yusuf Oğuzoğlu, Bursa: Gaye Kitabevi, 2017, s. 607-616.
- Le Gall Dina, *A Culture of Sufism, Naqshbandîs in the Ottoman World, 1450-1700*, Albany: State University of New York Press, 2005.
- Limbert, John, *Shiraz in the Age of Hafez, The Glory of a Medieval Persian City*, Seattle & London: University of Washington Press, 2004.
- Mahmud b. Osman, *Firdevsü'l-mürşidiyye fî esrâri's-samediyye (Sîretnâme-i Şeyh Ebû İshak-ı Kâzerûni)*, nşr. İrec Efşâr, Tahran: Kitabhâne-i Dâniş, 1333 hş.
- Mahmud b. Osman, *Hayru envâri'l-mürşidiyye fî esrâri's-samediyye*, Süleymaniye Kütüphanesi Ayasofya Koleksiyonu no. 3453.
- Mahmud b. Osman, *Miftâhu'l-hidâyet ve misbâhi'l-înâyet*, Süleymaniye Kütüphanesi Esad Efendi no. 01640.
- Mahmud b. Utman, *Die Vita Des Scheich Abû İshâq al-Kâzarûni (Firdevsü'l-Mürşidiyye fî esrâri's-samediyye)*, nşr. Fritz Meier, Leipzig, 1948.
- Mehmed Süreyya, *Sicil-i Osmanî, Osmanlı Ünlüleri*, c. 5, haz. Nuri Akbayar ve Seyit Ali Kahraman, İstanbul: Tarih Vakfı Yurt Yayınları, 1996.
- Meier, Fritz, *Essays on Islamic Piety & Mysticism*, çev. John O'Kane, Bernd Radtke (ed.), Leiden: Brill, 1999.
- Mélikoff, Irène (nşr.), *La Geste de Melik Dânişmend, Étude Critique du Dânişmendnâme*, 2 vol.s, Paris: Librairie Adrien Maisonneuve, 1960.
- Merçil, Erdoğan, *Fars Atabegleri Salgurlular*, Ankara: TTK, 1991.

- Ocak, A. Yaşar, *Kültür Tarihi Kaynağı Olarak Menâkıbnâmeler, Metodolojik Bir Yaklaşım*, Ankara: TTK, 1997.
- Ocak, Ahmet Yaşar (ed.), *Osmanlı Toplumunda Tasavvuf ve Sufiler: Kaynaklar, Doktrin, Ayin ve Erkan, Tarikatlar, Edebiyat, Mimari, İkonografi, Modernizm*, Ankara: Türk Tarih Kurumu, 2005.
- Öğuzoğlu, Yusuf (ed.), *Halil İnalçık'ın Bursa Araştırmaları*, Bursa Büyükşehir Belediyesi, 2012.
- Özaydın, Abdülkerim, "Kavurd Bey", *TDV İslam Ansiklopedisi*, c. 25 (2002), s. 73- 74.
- Özgüdenli, Osman Gazi, "Şiraz", *TDV İslam Ansiklopedisi*, c. 39 (2010), 182-184: 182.
- Papan-Matin Firoozeh (in collaboration with Michael Fishbein), *The Unveiling of Secrets, Kashf al-Asrâr, The Visionary Autobiography of Rûzbihân al-Baqlî*, Leiden, Boston: Brill, 2006.
- Piyadeoğlu, Cihan, *Sultan Alp Arslan, Fethin Babası*, İstanbul: Kronik Kitap, 2017.
- Şevkî Çelebi, *Menâkıb-ı Emir Sultan*, Mevlânâ Müzesi Kütüphanesi Yazmaları, no. 4940.
- Şevkî Çelebi, *Menâkıb-ı Ebû İshak-ı Kâzerûnî, Ebû İshak İbrâhîm Kâzerûnî'nin Menâkıbı (İnceleme – Metin -Tıpkıbasım)*, haz. Fatih Bayram, Mustafa Kara (ed.), İstanbul: Türkiye Yazma Eserler Kurumu, 2016.
- TSMA.d 4274 (1079 M 01).
- TSMA.d 4335 (1114 Z 29).
- TSMA-E. 770.27 (1099 c 16).
- Turan, Osman, *Türk Cihan Hâkimiyeti Mefkûresi Tarihi*, İstanbul: Ötüken Yayınları, 2005.
- Uluç, Lale, *Türkmen Valiler, Şirazlı Ustalar, Osmanlı Okurlar: XVI. Yüzyıl Şiraz El-yazmaları*, çev. L. Ece Sakar, İstanbul: Türkiye İş Bankası Kültür Yayınları, 2006.
- Wright, Elaine, "Patronage of the Arts of the Book under the Injuids of Shiraz", in *Beyond the Legacy of Genghis Khan*, Linda Komaroff (ed.), Leiden, Boston: Brill, 2006, 248-268.
- Yazıcı, Tahsin, "İbn Hafif, Ebû Abdillâh Muhammed b. Haff b. İstikşâd ed-Dabbî (ö. 371-982)", *TDV İslam Ansiklopedisi*, c. 19 (1999), s. 535-537.
- Yiğit, Bilge Kaya ve Abuzer Kalyon, "Peşteli Hisâlî'nin Metâli'ü'n-nezâ'ir Mecmuası ve Mecmuada Yer alan Şairlerin Mahlasları", *Turkish Studies*, c. 8/1 (Kış 2013), s. 335-371
- Yuvalı, Abdülkadir, "Ebû Said Bahadır Han (ö. 736/1335)", *TDV İslam Ansiklopedisi*, c. 10 (1994), s. 218-219.

Şiraz'dan Bursa'ya Uzanan Bir Tarikatın Hikayesi: Şevkî Çelebi'nin *Firdevsü'l-Mürşidiyye* Çevirisi

Fatih BAYRAM

Özet

Ebû İshak-ı Kâzerûnî (ö. 426/1035)'nin hayatı, Kâzerûnî tarikatının üçüncü şeyhi olan Ebûbekir Muhammed el-Hatîb (ö. 502/1108-1109) tarafından yazılmıştır. *Sîret el-Kâzerûnî* olarak bilinen bu Arapça eser, Mahmud bin Osman tarafından 728 H. (1327-1328) yılında *Firdevsü'l-Mürşidiyye* adıyla Farsça'ya çevrilmiştir. *Firdevs*'in Türkçe çevirisi ise Muhteşem Süleyman (1520-1566) döneminde Bursalı Şevkî Çelebi tarafından yapılmıştır. Şevkî'nin eseri, tam bir çeviriden ziyade bir özet tercüme niteliğindedir. Kâzerûnî dervişlerinin Anadolu'ya gelişi, XI. yüzyıla kadar geri götürülebilir. Destansı bir eseri andıran *Dânişmendnâme*'de Ebû İshak sancağına değinildiğini görmekteyiz. Kâzerûnî dervişleri, meşhur sancaklarıyla birlikte 1582 yılında Şehzade Mehmed'in sünnet düğününe de katılmışlardır.

Anahtar Kelimeler: Ebûbekir el-Hatîb, Ebû İshak-ı Kazerunî, İbn-i Hafif-i Şîrâzî, Mahmud b. Osman, Şevkî Çelebi.

A Story of A Sufi Path From Shiraz to Bursa: Şevkî Çelebi's Translation of *Firdevsü'l-Mürşidiyye*

Fatih BAYRAM

Abstract

The life story of Ebû İshâk-ı Kâzerûnî (d. 1035) has been written by Ebûbekir Muhammed b. Abdülkerim al-Khatîb (d. 502/1108-1109), who was the third sheikh of the Kâzerûnî order. This Arabic hagiography known as *Sîrat al-Kazerûnî* was translated into Persian by Mahmûd bin Osman in the year 728/1327-28 under the title *Firdaws al-Mürşidiyya*. The Turkish translation of Persian hagiography of Ebû İshâk-ı Kâzerûnî was made by Şevkî Çelebi of Bursa during the reign of Süleyman the Magnificent (1520-1566). Şevkî's translation was an abridgement rather than an exact translation. The presence of Kâzerûnî dervishes in Anatolia can be traced back to the eleventh century. In the *Dânişmendnâme*, a collective epic work, we find a reference to the banner ('*alem*') of Ebû İshak. Kâzerûnî dervishes also took part in the circumcision ceremony of Prince (Şehzade) Mehmed in 1582 with their famous banner.

Keywords: Ebûbekir el-Hatîb, Ebû İshak-ı Kazerunî, İbn-i Hafif-i Şîrâzî, Mahmud b. Osman, Şevkî Çelebi.